

*Костюк В. Л.,
доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий консультант
Апарату Верховної Ради України*

КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ПРАВА ІНВАЛІДІВ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Здійснення в Україні демократичних, соціально орієнтованих перетворень на основі положень Конституції України [1] передбачає формування ефективних механізмів взаємодії, партнерства та співробітництва суспільства, держави та особи з соціальних питань. Адже, буде доречним підкреслити, що соціальні питання пов'язані із реалізацією, гарантуванням та охороною права особи на соціальний захист [2, с. 55 та ін.], інших пов'язаних із ним прав, які, у свою чергу, виступають важливим аспектом розбудови в Україні громадянського суспільства. Розвиток, за таких умов, сучасної та дієвої системи соціального захисту вимагає належної підтримки вразливих категорії громадян, які мають обмеження життєдіяльності. Насамперед, сфера соціального захисту стосується осіб з інвалідністю [3, с. 1, 6-8; 4, с. 5-8] чисельність яких в Україні становить близько 2,7 млн. громадян і, останнім часом, в силу політичних, соціальних, демографічних, економічних та інших чинників, спостерігається тенденція до зростанні кількості таких осіб.

Принциповим і прогресивним кроком на шляху розбудови в Україні новітньої моделі соціального захисту стала ратифікація Верховною Радою України Конвенції про права інвалідів [5; 6] (далі – Конвенція) – основоположним міжнародно-правовим документом із питань прав інвалідів, покликаний сприяти їх активній адаптації у суспільстві та державі. Слід констатувати, що метою Конвенції є заохочення, захист і забезпечення повного й рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поважання їх гідності.

Змістовною особливістю Конвенції є те, що в ній у розвиток базових міжнародних документів ООН з прав людини декларується система прав і свобод осіб з інвалідністю та засади, гарантії їх реалізації та гарантування. Також у Конвенції передбачаються організаційно-правові та інші заходи, спрямовані на якісне впровадження її положень у суспільстві та державі.

По-перше. Конвенція гарантує, що всі особи є рівними перед законом і мають право на рівний захист закону й рівне застосування його без будь-якої дискримінації. Також держави-учасниці визнають, що жінки-інваліди та дівчата-інваліди піддаються множинній дискримінації, у зв'язку з чим держави-учасниці вживають заходів для забезпечення повного й рівного здійснення ними всіх прав людини й основоположних свобод.

По-друге, держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення всебічного розвитку, поліпшення становища та розширення прав і

можливостей жінок, щоб гарантувати їм здійснення й реалізацію прав людини й основоположних свобод, закріплених у цій Конвенції.

По-третє, держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів для забезпечення повного здійснення дітьми-інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми. В усіх діях щодо дітей-інвалідів першочергова увага приділяється вищим інтересам дитини.

По-четверте, щоб надати інвалідам можливість вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення інвалідам доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню як у міських, так і в сільських районах. Це заходи, які включають виявлення й усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають доступності.

По-п'яте, Конвенцією гарантуються ключові права інвалідів: на свободу та особисту недоторканність, на свободу пересування та громадянство, на індивідуальну мобільність, на недоторканність приватного життя, повагу до дому та сім'ї, на освіту та охорону здоров'я, на зайнятість, працю та достатній життєвий рівень, соціальний захист, на участь у політичному та суспільному житті, на участь у культурному житті, проведенні дозвілля та зайняття спортом.

Таким чином, із правової точки зору, положення Конвенції 1) передбачають базові принципи розвитку внутрішнього законодавства з питань прав інвалідів; 2) визначають загальну систему прав та гарантій осіб з інвалідністю, яка потребує якісного наповнення через внутрішнє законодавство України з прав інвалідів; 3) містять загальні зобов'язання держави з дотримання прав осіб з інвалідністю; 4) закріплюють загальні засади контролю за дотриманням Конвенції.

Слід підкреслити, що на виконання положень Конвенції Кабінетом Міністрів України було затверджено Державну цільову програму «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року» [7] з метою забезпечення реалізації прав і задоволення потреб інвалідів нарівні з іншими громадянами, поліпшення умов їх життєдіяльності згідно з Конвенцією про права інвалідів.

У зв'язку із цим виникає низка проблем щодо якісної реалізації положень Конвенції: 1) Конвенція має головним чином рамковий характер; 2) законодавство про соціальний захист не відповідає положенням Конвенції; 3) відсутність сучасного законодавства про соціальний захист інвалідів з урахуванням положень Конвенції; 4) реалізація положень Конвенції здійснюється без системних консультацій, громадських обговорень із провідними інститутами громадянського суспільства з питань інвалідів; 5) Національний план реалізується без системних консультацій із провідними інститутами громадянського суспільства з питань інвалідів; 6) системний громадський контроль із питань дотримання прав інвалідів відсутній.

Ураховуючи зазначене, з метою підвищення ефективності реалізації положень Конвенції, вважаємо за доцільне висловити наступне. По-перше, ухвалення Конвенції потребує якісної консолідації зусиль держави, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства з питань її належного дотримання та виконання. По-друге, на основі положень Конвенції, у розвиток норм Конституції України (ст.ст. 3, 8, 46, 92) доцільно розробити проект Кодексу про права інвалідів і, з урахуванням системних громадських обговорень та слухань, ухвалити його як єдиний закон із питань прав інвалідів. По-третє, запровадити системний громадський контроль із питань дотримання прав інвалідів. По-четверте, слід запровадити постійний моніторинг та громадський контроль за дотриманням та належним виконанням Національного плану дій для реалізації Конвенції про права інвалідів на період до 2020 року.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Припишко та ін.; за заг. ред. Т. А. Занфірової, С. М. Припишка, О. М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х. : ФІНН, 2012. – 640 с.
3. Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. М. Куца ; Запорізь. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 18 с.
4. Шумна Л. П. Правові основи реабілітації інвалідів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Л. П. Шумна ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 19 с.
5. Конвенція ООН про права інвалідів // Офіційний вісник України. – 2010. – № 17. – Ст. 799.
6. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї : Закон України від 16 грудня 2009 р. № 767-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 9. – Ст. 77.
7. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 706 // Урядовий кур'єр від 9 серпня 2012 р. – № 142.